

HEPİMİZ ORTALAMADAN İYİ OLABİLİR MİYİZ ?

Kendimizi genellikle ortalamadan daha iyi olarak görmek isteriz. Psikologlar bu yaygın kendi kendini aldatma hali üzerine açıklamalar yapıyorlar.

Harry ortalamadan iyi bir golf oyuncusudur; karısı Jean ise ortalamadan iyi bir tenis oyuncusudur. Harry zamanının çoğunu attığı golf topunun nereye gittiğini aramakla geçirir, Jerry'nin ise vurduğu top bazen tenis kortu duvarlarının dışına düşer. Öte yandan Harry'ye veya Jean'e nasıl oyun oynadıkları sorulursa "Oh, sanırım ortalamadan iyiyim" diyeceklerdir.

Kendimizi genellikle, insanları ortalamadan — daha — iyi bir şekilde tanıyan ve anlayan bir kişi olduğumuza inandığımız için bu konuda elde edilen yeni bulgulara göre ortalama kişilerin genellikle kendilerini ortalamadan daha iyi gördüklerine hayret etmemeliyiz. Sosyal psikoloji bilimi her zaman konusu edilen insan gururu araştırmaktadır. William Saroyan'ın belirttiği gibi "Her insan — kendi gördüğü şekliyle — kötü bir dünyada yaşayan iyi bir insandır."

Olayları algılama ve yorumlama biçimimiz üzerine yapılan araştırmalar kendi kendimizi yanıltma eğiliminde olduğumuzu ortaya koymaktadır. Kendi olumlu davranışlarımızı doğal eğilimlerimiz olarak değerlendirirken ("O sakat adama yardım ettim, çünkü ben iyiliksever bir insanımdır") olumsuz ve düşüncesiz davranışlarımızı kendimizin dışındaki olaylardan kaynaklandırırız. ("Öfkeliydim çünkü herşey yanlış gidiyordu"). Böylece kendi iyi hareketlerimizi takdir etmiş, kötü hareketlerimiz için ise mazeret bulmuş oluruz. Öğretmen veya ruhi tedavi uzmanı gibi mesleklerde çalışanlar bile olumlu sonuçları kendi başarılarına yorarlarken olumsuz kötü sonuçlarda suçu hastaya yüklerler. Bazen doktorlar "Bayan X'in iyileşmesinde yardımcı oldum, fakat, bütün yardımlarıma rağmen Bay Y daha kötüleşti" diyebilirler. Genel olarak insanlar başarılarını kendi kabiliyet ve çabalarına, yorarlara, başarısızlıklarında ise kötü şanslarını veya başka harici etkenleri suçlarlar. En sevilen oyunlar kabiliyet ve şansın birlikte etken olduğu oyunlardır çünkü bunlar benzer şekilde bir

mantık yürütmeyi mümkün kılarlar. Örneğin birç'te kazananlar bunu kolaylıkla kendi kabiliyetlerine yorarlarken kaybedenler "dört puan, bütün elime gelen dört berbat puandı, bir ruva bir de vale" diye söylenerek kendilerini rahatlatılabirler. İki veya daha çok kişi arasındaki müsabaka biçimindeki oyunlarda oyuncular genellikle başarıları kendilerine yorarken kötü sonuçlardan ötürü partnerlerini sorumlu tutarlar.

Üniversite profesörleri bile — ortalamanın üzerinde bilgili olmalarına rağmen bu öz — yanılgıdan uzak kalamazlar. Tez yazmak ve yayınlamak konusunda sıkıştığımız zaman "bu dehşetli ders yükü ve yetersiz kaynaklarla başarılı bir akademisyen olunamaz" derken, yazımızı hazırlayıp yayınladığımız zaman onları unuttur ve büyük çaba ve güçlüklerle yazımızı hazırladığımızdan sözederiz.

Başkaları da kendi kendilerini algılayan aynı şekilde cömert düşündükleri için bu kendimize yönelik yanlış sorun yaratmaktadır. Sık sık aşağıdakine benzer konuşmalara şahit oluruz: "John'un bu şekilde konuşmasına hayret etmedim, çünkü o hırslı ve husumet dolu bir insandır; şahsen ben husumet dolu insanlara tahammül edemem." Öte yandan John husumet dolu olduğundan değil fakat "sahtekârlığa tahammül edemediğinden ötürü" bu şekilde konuşmuştur. Kendi hareketimizi mazur görüp John'u öfkesinden ötürü suçlama eğilimimiz anlaşmazlık yaratabilir. Bill, Mary'nin davranışlarını onun kötü huyluluğuna; kendi aksiliğini ise "içinde bulunduğu zorlu ve sıkıntılı şartların çok doğal bir sonucu" olarak görmektedir. Öte yandan Mary ise durumu aynen tam tersi görmektedir.

Bu konuda yapılan araştırmalara göre kendimize kıyasla başkalarını, komşularımızı, arkadaşlarımızı, birlikte çalıştıklarımızı daha küçük görmekteyiz. Onlar ahlâkî yönden daha zayıftır ("Betty'nin böyle birşey yaptığını duyunca şoke oldum"), daha anlayışsız ("Muhakkak benim de kendi önyargılarımdır, fakat Carl'ın dediğini duyunca inanmadım"), ve daha az zekâlidirler ("ben çok zeki olduğumu iddia etmiyorum, fakat bir geri zekâli bile..."). Hatta

biz kendimizin yaşitlarımıza oranla daha uzun süre yaşayacağımızı düşünürüz. Bu konuda yapılan bir araştırmada kişiler ortalama gerçek yaşam beklentilerinden 10 sene kadar daha fazla yaşayacaklarını belirtmişlerdir.

Kendimizi başkalarıyla kıyaslarken bir üstünlük duygusunun etkisinde oluruz bunu bazı durumlarda daha derinlerde bulunan güvensizliklerimizi gizlemek amacıyla yapmış olabiliriz. Fakat bu kendimizde algıladığımız üstünlükleri grup içinde, belirtmeyi pek arzu etmeyiz zira başkaları da kendi haklarında benzer düşüncelere sahip oldukları için bizim söyleyeceklerimiz onları pek cezbetmeyecektir.

Evlü eşler arasında yapılan bir ankette taraflar eşlerine oranla ev işlerine (temizlik, çocuk bakımı v. s.) daha fazla katkıda bulunduk-

larını belirtmişlerdir. Bunun nedeni kendi yaptıklarımızı başkalarının yaptıklarından daha iyi bilmemiz ve hatırlamamız olabilir.

Kendi kendini algılamanın yolaçtığı yanlışlıklara eski mitolojilerde de rastlanmaktadır. Örneğin eski Yunan tiyatrosunda kötülük, bilinçli olarak kötülük amacıyla değil yüksek gurur ve öz-benlik değerinden ötürü ortaya çıkar. Kötülük onu yapanlar tarafından değil de ancak kurbanları tarafından anlaşılır ve algılanır. Soren Kierkegaard'a göre kendi günahımızın farkına varmak kendi göz kürelerimizi görmeye çalışmaya benzer.

PSYCHOLOGY TODAY

Çeviren: Murat ÖZKUL

DÜŞÜNME, KONUŞMA VE DİNLEME ÜZERİNE KISA DÜŞÜNCELER

Nüvit OSMAY

I. Düşünmek:

Düşünme, yeni bir şey yaratmak, bir şeyin var olduğunu bulmak demektir. Ünlü Fransız filozofu Descartes "varım, çünkü düşünüyorum" demişti.

İyi söz söyleyebilmek için insanın söyleyeceği şeyi önceden bilmesi, yani yaratması, düşünmesi lazımdır. Bu bakımdan düşünme, kafamızda yeni fikirler yaratmak, sebep ve netice bağlarını tamamlamak, zihnimizde ve dinleyicilerin kafasında biriken nedenleri çözmek manası na gelir.

Herkes kendine göre bir şeyler düşünür. En basit ve kolay düşünceler kendinize ait olan şahsi ve egoist düşüncelerdir.

İnsan kendisinden uzaklaşarak başkaları ile olan ilişkiler bakımından kendini anlamaya çalışır mı, Sokrat'ın "Kendini tanı" şeklinde ifade ettiği düşünme yoluna girmeğe başladı mı, kendini ve dolayısıyla hemcinslerini anlar, ailesine, topluma, vatanına ve insanlığa faydalı olan şeyleri düşünmeği öğrenir. Egoist olmayan bu fikirlerden, güzel sözler, güzel hareket ve davranışlar ve faydalı buluşlar meydana gelir. Hindistan yolunu bulmağı düşünen Kristof Kolomb Amerika'yı, Edison ampülü, Marconi Radyoyu buldular ve bugünün bilginleri işte

bu şekilde hareket ederek insanlığın yararına katkıda bulunmuşlardır. İnsanlar düşünme yoluyla böyle düşüncelerin yardımı ile Uzağı araştırıyorlar, Atomdan faydalanıyorlar. Şu halde şöyle bir sual hatırmıza gelebilir: İnsanlar neden düşünmeği istemiyorlar, neden bu kadar az düşünüyorlar, acaba onları düşünmekten alıkoyan engeller var mıdır, varsa nelerdir?

Evet, böyle engeller vardır ve onlar şunlardır:

- 1 — Doğmalar, sabit fikirler, peşin hükümler.
- 2 — Propaganda, ki kafamızı tenbelliğe alıştırmak prensibi demektir.
- 3 — Mantık zincirinin kopması, bir şeyi sonucuna kadar düşünmekten yorulmak ve işi oluruna bırakmak alışkanlığı.
- 4 — Hislerimiz, sevgilerimiz, nefretlerimiz, sempati ve antipatilerimiz.

II. Konuşmak:

Ünlü İngiliz Başvekili Disraeli, "İnsanlar kelimelerle idare edilir" der. İkinci Dünya Harbinde Winston Churchill için şu sözler söylenmişti: "Eğer o bu kadar güzel bir İngilizceye sahip olmasaydı ve bu kadar iyi konuşmasaydı, İngiltere 2 nci Dünya Harbini kazanamazdı. O kelimelerini seferber etti, harp meydanlarına yolladı ve zafere kazandı." Çiçeron Romanın